

І. М. Скрипник,
аспірант Дніпровського державного аграрно-економічного університету

РОЛЬ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

I. Skrypnyk,
postgraduate student in Dnipro State Agrarian and Economic University

THE ROLE OF ORGANIC PRODUCTION IN FOOD SECURITY OF UKRAINE

Статтю присвячено дослідженню ролі органічного виробництва у процесі забезпечення продовольчої безпеки України. З'ясовано, що інтеграційні процеси національної економіки України у міжнародний економічний простір вимагають нових підходів до її розвитку та врахування актуальних глобалізаційних ринкових тенденцій. Виявлено, що ринок органічної продукції України залишається малим у порівнянні з розвиненими країнами ЄС, проте виробництво та експорт української органічної продукції протягом останніх років стрімко зростає й є перспективним напрямом розвитку міжнародної торгівлі для України. Встановлено, що напрямок органічного сільськогосподарського виробництва відіграє дуже важливу роль на шляху розвитку аграрного сектору економіки України, який дозволить досягти нашій державі продовольчої безпеки. Крім того, органічна продукція є перспективною продукцією для експорту у країни ЄС та світу.

The article is devoted to revealing the role of organic production in the food security of Ukraine. It was found that the integration processes of the national economy of Ukraine to the international economic environment requires new approaches to its development taking into account current market trends of globalization. It was revealed that the organic market of Ukraine remains low in comparison with developed countries of the EU, but the Ukrainian production and exports of organic products in recent years is growing rapidly and is a promising for international trade of Ukraine. It is established that organic agriculture plays an important role in the development of the agricultural sector of Ukraine allowing our country to achieve the high level of food security. In addition, organic products are promising products for export to EU and the world.

Ключові слова: продовольча безпека, органічне виробництво, виробництво органічної продукції, експорт органічних зернових, проблеми органічного виробництва.

Key words: food safety, organic production, production of organics, organic grain exports, problems of organic production.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Інтеграційні процеси національної економіки України у міжнародний економічний простір вимагають нових підходів до її розвитку та врахування актуальних глобалізаційних ринкових тенденцій. Оцінивши ці тенденції, можна зробити висновок, що важливим є формування оновленого комплексу продовольчої безпеки, який сприятиме забезпеченню країни якісними продуктами харчування, стабільності їх виробництва у оптимальних обсягах [1]. Продукція органічного виробництва, що є дуже популярною зараз, може сприяти підвищенню рівня продовольчої безпеки України та забезпечити її населення якісними та безпечними продуктами харчування.

Під продовольчою безпекою країни розуміють рівень забезпечення населення цієї країни якісними, доступними продуктами харчування, що є елементами збалансованої дієти. Передумови оптимального рівня продовольчої безпеки — це доступність споживання безпечної та якісної продукції в необхідній кількості згідно науково-обґрунтованих норм. Кінцевою метою забезпечення продовольчої безпеки країни є доступність збалансованої дієти для населення за рахунок виробництва та імпорту якісних продуктів харчування [1]. Отже, проблема забезпечення продовольчої безпеки є актуальною, як і необхідність пошуку нових методів вирішення цієї проблеми.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Аспекти продовольчого забезпечення розглядаються у багатьох наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема І. Бодака, А. Глубіша, Ю. Дятлова, К. Козака, Р. Мудрака, В. Немченка, О. Скидана та ін. Процеси розвитку українського органічного сільськогосподарства та його економічної, соціальної та екологічної складових висвітлено у працях таких вітчизняних дослідників: Ю. Амеліна, В. Артиш, Р. Безус, Т. Дудар, Н. Зіновчук, О. Ковальова, Д. Легеза, Є. Милованов, О. Скидан, О. Ульянченко, О. Шкуратов. Українські реалії виробництва органічної аграрної продукції щороку поліпшуються завдяки діяльності значної кількості громадських організацій та виробників, зокрема, завдяки їм Україна має суттєві здобутки на світовому органічному ринку. Проте слід відзначити обмеженість досліджень ролі органічного виробництва у формуванні системи продовольчої безпеки України.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — дослідити роль органічного виробництва у формуванні системи продовольчої безпеки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Процес забезпечення продовольчої безпеки України неможливий без виваженого комплексного підходу, здатного закріпити взаємодію економічної, екологічної

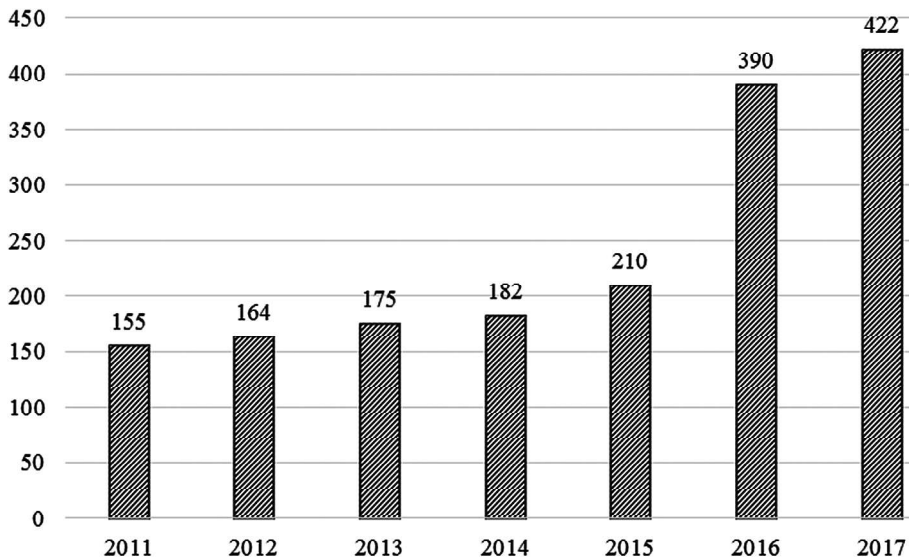

Рис. 1. Динаміка кількості сертифікованих виробників органічної продукції в Україні протягом 2011–2017 рр.

Джерело: [3].

та соціальної складової аграрного виробництва. Особливої уваги сьогодні потребує саме екологічна складова. Погіршення екологічних показників, стрімка деградація ґрунтових покривів зумовлюють потребу застосування екологізації аграрного виробництва та, відповідно, аграрної продукції. Одним з напрямків екологізації агровиробництва є виробництво органічної продукції. Органічне сільське господарство — це новий рівень розвитку агропромислового сектора України, що забезпечує не тільки продовольчу безпеку країни, а і високий рівень безпечності харчових продуктів з потужною екологічною компонентою. Виробництво такої продукції має комплекс економіко-еколого-соціальних переваг, а також цей метод завдяки виробництву та споживанню органічних харчових продуктів позитивно впливає на здоров'я населення та продовольчу безпеку країни.

Виробництво органічної продукції допомагає формуванню екологічного балансу через розробку систем сільського господарства та підтримки біологічного аграрного різноманіття [2]. В останнє десятиліття можна спостерігати тенденцію насичення внутрішнього ринку українською органічною продукцією за рахунок переробки власної органічної сировини. Наприклад, можна зустріти українські молочні та м'ясні продукти, рис, гречка, борошно, мед, соки, соняшникова олія, лікарські трави та чай [3].

Зростання виробництва української органічної продукції підтверджується офіційними статистичними даними ІФОАМ [3]. Зокрема, якщо в 2002 р. в Україні було зареєстровано тільки 31 виробник органічної продукції, то в 2017 р. нараховувалось вже 422 сертифікованих органічних сільськогосподарських підприємств. Продовольча безпека залежить не тільки від рівні кількісного забезпечення населення продуктами харчування, але і їх якості [2]. А отже, зростання виробництва української органічної продукції сприяє вирішенню проблеми продовольчої безпеки України.

Так, Україна входить до першої двадцятки світових лідерів за площею сертифікованих органічних сільсько-

господарських угідь та до першої десятки країн світу — за обсягами дикоросів. На початок 2017 р. в Україні зареєстровано вже понад 420 виробників органічної продукції, 110 переробних підприємств, 50 імпортерів та 30 експортерів органічної сировини і продовольства (рис. 1).

Протягом досліджуваного періоду сертифікованих виробників органічної продукції в Україні збільшилось на 267, причому лише в період 2015–2016 рр. їх кількість збільшилась аж на 180, але наступного року виробників побільшало тільки на 32.

З кожним роком площа органічних сертифікованих земель та кількість сертифікованих виробників, поступово зростають (табл. 1).

Станом на початок року сертифікованим органічним агровиробництвом зайнято близько 421,5 тис. га земель та ще 550 тис. га зайнято органічними дикоросами (зокрема, ягодами). Протягом 2011–2017 рр. площі сертифікованих органічних земель в Україні зросли на 151,2 тис. га, або на 56%.

Обсяг внутрішнього ринку органічної агропродукції сягнув 21 млн євро (0,56 євро на жителя України). Проте експортний потенціал сектору оцінюється у понад 100 млн євро [4]. Країни, що є найбільшими споживачами української органічної агропродукції, — Польща, Німеччина, Нідерланди, Франція, Угорщина, Данія, Канада та США. Більшість органічних сільськогосподарських підприємств розташовано у Київській та Одеській областях.

Понад 60% органічних посівів України займають пшениця, ячмінь, кукурудза і соняшник. А інша частина посівів розподілена між горохом, ріпаком, гречкою, соєю, житом, вівсом, гірчицею тощо. Українська органічна продукція, що поставляється на експорт, складається переважно з зернових, олійних та ягід.

Важливим елементом стимулювання розвитку органічного сектору є земельні аукціони, де сільськогосподарським виробникам пропонують земельні ділянки за пільговими орендними цінами за умови виробництва органічної агропродукції [4].

Отже, зараз в Україні проходить процес формування організаційно-економічний механізм розвитку органічного сектору, що, в свою чергу, здатний підтримати оптимальний рівень продовольчої безпеки України.

Поки що ринок органічної продукції України залишається малим у порівнянні з розвиненими країнами ЄС, проте виробництво та експорт української органічної продукції протягом останніх років стрімко зростає й є перспективним напрямом розвитку міжнародної торгівлі для України. Доходи від ефективного експорту української органічної продукції можуть компенсувати витрати на імпорту необхідних продуктів харчування для підвищення рівня продовольчої безпеки країни.

Для того, щоб оцінити рівні продовольчої безпеки різних країн світу та направити увагу на пошук спо-

Таблиця 1. Динаміка сертифікованих органічних земель в Україні протягом 2011–2017 рр.

Роки	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2017-2012, +/-	2017 до 2010 у %
Площа, тис. га	270,3	272,8	393,4	400,7	410,5	412,2	421,5	+151,2	156

Джерело: [3].

собів їх подальшого підвищення у 2012 р. організація Economist Intelligence Unit розробила Глобальний індекс продовольчої безпеки (Global Food Security Index). Цей індекс формується за 34 параметрами і дає можливість виявити рівень фізичної та фінансової доступності населення до безпечних та якісних продуктів харчування. Згідно з даним індексом 2016 р. Україна посідає 63 місце серед 113 країн світу. Найближчих сусідів України по цьому рейтингу предстало у таблиці 2.

Згідно даних рейтингу Україна поступається таким країнам, як Білорусь та Азербайджан тощо. А отже, необхідно застосовувати заходи для підвищення цього показника, зокрема удосконалення системи управління безпекою харчових продуктів, залучення фермерів до органічного виробництва, формування національної системи продовольчої безпеки країни тощо.

Проте виробництво органічної сільськогосподарської продукції може супроводжуватись низкою проблем:

1. Постійне зростання кількості агрохолдингів та збільшення їх земельної частки у сільській місцевості, збільшення тиску на малих і середніх суб'єктів господарювання.

2. Невиконання вимог сівозмін, постійне вирощування соняшнику чи ріпаку та, як наслідок, пониження родючості ґрунту.

3. Потужний акцент на вирощуванні зернових культур.

4. Нерозгалуженість законодавчої бази щодо органічного сільського господарства і сертифікації органічної продукції;

5. Недостатня підтримка розвитку органічного виробництва з боку держави.

6. Недостатність прямої консультативної підтримки для сільських фермерів щодо впровадження принципів органіки у виробничий процес [6].

Ефективність впровадження органічного виробництва з метою забезпечення продовольчої безпеки може бути досягнута за рахунок:

1. Екологізації технологій агровиробництва.

2. Скорочення втрат поживних речовин ґрунту.

3. Зменшення хімічного навантаження через використання безпечних добрив.

4. Використання спеціалізованих сівозмін для органічного виробництва [7, с. 129].

5. Зменшення кількості шкідливих викидів підприємств у повітря чи водні джерела.

6. Уникнення підвищеного антропогенного тиску на довкілля [8, с. 24—25].

ВИСНОВКИ

Підвищення рівня продовольчої безпеки населення України може відбуватися за наступними напрямками:

- підвищення фінансової незалежності населення;

- забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрного комплексу, зокрема впровадження виробництва органічної продукції.

У перспективі Україна зможе повністю забезпечити продовольчу безпеку власного населення і стати важливим учасником світового аграрного ринку, розвинувши свій агропродовольчий комплекс, зокрема, через посилення напрямку органічного виробництва.

Отже, напрям органічного сільськогосподарського виробництва відіграє дуже важливу роль на шляху розвитку аграрного сектору економіки України, який дозволить досягти нашої державі продовольчої безпеки. Крім того, органічна продукція є перспективною продукцією для експорту у країни ЄС та світу. Розвиток органічного сільськогосподарського виробництва в Україні потребує цільової державної політики, яка створюватиме сприятливе середовище для виробників та споживачів органічної продукції.

Таблиця 2. Рейтинг Глобального індексу продовольчої безпеки 2016 року (уривок)

Місце в рейтингу	Країна
29	Польща
34	Угорщина
46	Білорусь
50	Болгарія
57	Азербайджан
63	Україна

Джерело: [5].

Література:

1. Сіднева Ж.К. Продовольча безпека як складова економічної безпеки України / Ж. Сіднева // Науковий журнал "Економіка і фінанси". Т. 1. — 2014. — С. 215—224.

2. Ульяновченко А.В. Продовольча безпека — основа національної безпеки держави / А.В. Ульяновченко, Н.В. Прозорова // Інтернет газета "Конгрес-Світ" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://congressworld.com.ua/blog_article.php?id=5

3. Willer H., Lernoud J. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends. Auflage Leitfaden. Handbuch. FiBL, IFOAM, 2017. — 340 p.

4. Ковальова О. Органічний сектор потребує прийняття нового закону [Електронний ресурс] / О. Ковальова // AgroPolit.com. — Режим доступу: <https://agropolit.com/interview/305-olena-kovalova-organichniy-sektor-potrebuye-priynyattya-novogo-zakonu>

5. Global Food Security Index 2016: An annual measure of the state of global world security [Electronic resource]. — Available at <http://foodsecurityindex.eiu.com>

6. Довгань О.М. Органічне виробництво: сутність, об'єктивна необхідність, ефективність / О.М. Довгань, Я.В. Мандибуря // Сталий розвиток економіки. — 2013. — № 1. — С. 200—206.

7. Безус Р.М. Всесвітня мережа Інтернет як канал збуту органічної продукції / Р.М. Безус, О.В. Ульяновченко // Економіка АПК. — 2012. — № 4. — С. 128—134.

8. Безус Р.М. Проблеми та тенденції розвитку органічного овочівництва і плодівництва в Україні / Р.М. Безус, О.В. Ульяновченко // Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. — 2016. — № 2. — С. 23—32.

References:

1. Sidnyeva, Zh. (2014), "Food safety as a component of economic security of Ukraine", Naukovy'j zhurnal "Ekonomika i finansy" - Scientific journal "Economics and Finance", Vol. 1, 215—224.

2. Ulianchenko, A. and Prozorova, A. (2016), "Food security - the basis of national security", Internet gazeta "Kongres-Svit", available at: http://congressworld.com.ua/blog_article.php?id=5 (Accessed 25 July 2018).

3. Willer, H. and Lernoud, J. (2017), The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends, Auflage Leitfaden. Handbuch. FiBL, IFOAM, Switzerland.

4. Kovaliova, O. (2017), "The organic sector requires the adoption of a new law", available at: <https://agropolit.com/interview/305-olena-kovalova-organichniy-sektor-potrebuye-priynyattya-novogo-zakonu> (Accessed 25 July 2018).

5. Global Food Security Index (2016), "An annual measure of the state of global world security", available at: <http://foodsecurityindex.eiu.com> (Accessed 25 July 2018).

6. Dovgan', O. and Mandibura, Ya. (2013), "Organic production: the nature, objective necessity, efficiency", Staly'j rozvy' tok ekonomiky, vol.1, pp.200—206.

7. Bezus, R. and Ulianchenko, A. (2012), World Wide Web Internet as a distribution channel for organic products, Ekonomika APK, vol. 4, pp.128—134.

8. Bezus, R. and Ulianchenko, A. (2016), "Issues and trends of organic vegetable and fruit growing in Ukraine", Visny'k XNAU, Ekonomichni nauky, vol. 2, pp. 23—32.

Стаття надійшла до редакції 27.07.2018 р.